

М. О. Наумова,
к. е. н., асистент кафедри економічної кібернетики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3670-0231>

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.24.36

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ

М. Naumova,
PhD in Economics, Assistant of the Department of Economic Cybernetics,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

GOVERNMENT SUPPORT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: WORLD TRENDS AND STRATEGIC DIRECTIONS

У статті проаналізовано світовий досвід використання заходів та інструментів державної підтримки соціального підприємництва для виявлення сучасних тенденцій їх розвитку. Теоретичні дослідження продемонстрували, що одним із популярних державних напрямів підтримки соціального підприємництва є різноманітні фінансові програми. Цей напрям пов'язаний із такими видами підтримки як пряме фінансування (позики, субсидії), цільові дотації на дослідження й розробки щодо механізмів реалізації соціальної ідеї, створення фондів із впровадження соціальних інновацій, спрощене оподаткування тощо. Державна підтримка передбачає, що органи, які відповідають за формування й реалізацію політики, керуються системним баченням соціального підприємництва й розуміють його внесок для поліпшення економічного й соціального добробуту. Світові тенденції підтверджують, що забезпечення сталого розвитку соціального підприємництва є можливим лише за умови тісної взаємодії та конструктивного співробітництва органів державної влади та соціальних підприємців.

The article reveals applying the theoretical and methodological foundations of government support for social entrepreneurship, its content, place, and role in modern international exchange, considering the peculiarities of the development of the world economy.

Research in the field of social entrepreneurship is supported by EU governments and state research institutes. This allows for a constant assessment of the various needs of social enterprises depending on their organizational and legal form and to determine how to effectively integrate social entrepreneurship into national and subnational socio-economic policy. Issues such as monitoring, measuring social risks and consequences, establishing accessible learning platforms for all participants and reliable ex-ante evaluation of support strategies are part of research funded by governments.

The European Union recognizes social entrepreneurship as an important tool for developing innovative approaches to solving social problems. The governments of the member states of the European Union seek to stimulate and support the effective potential of social entrepreneurship. In the developed countries of Europe, support for social entrepreneurship is part of government policy, and therefore the state authorities in these countries are traditionally a stable source of a significant part of their funding.

However, creating the foundations for the development of social enterprises requires that the bodies responsible for the formation and implementation of policy are guided by a systemic vision of social entrepreneurship and understand the contribution that social entrepreneurship can make to improving economic and social well-being. Therefore, the framework for development must be adapted to the needs of social enterprises and created in such a way as to optimize their impact on society.

Various financial programs are one of the popular directions of government support for social entrepreneurship. This direction is associated with such mechanisms of support for social entrepreneurship as direct financing (loans, subsidies), targeted subsidies for research and development on mechanisms for the implementation of a social idea, creation of funds for the implementation of social innovations, simplified taxation, etc.

We note that a significant role in creating a positive public opinion about social entrepreneurship belongs to various associations, unions, networks of social entrepreneurs who promote social entrepreneurship ideas, as well as carry out their lobbying at various levels of government to actively influence the development and improvement of government policy regarding social entrepreneurship.

World trends confirm that ensuring the sustainable development of social entrepreneurship is possible only under the condition of close interaction and constructive cooperation of state authorities and social entrepreneurs.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальні підприємства, державна підтримка, державна політика, органи державної влади.

Key words: social entrepreneurship, social enterprises, government support, government policy, government authorities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Позитивне ставлення суспільства та довіра до соціального підприємництва (далі — СП) на міжнародному рівні зумовлено здебільшого його швидким реагуванням на нові для суспільства реалії, наданням ним ефективних рішень на виклики сьогодення, вирішенням складних соціальних проблем, пов'язаних із підтримкою незахищених прошарків населення. Це може бути аргументовано благородною метою соціальної підприємницької діяльності, її соціальною користю, актуальністю тощо.

Поза сумнівом, забезпечення реалізації державної політики повинно виступити засобом формування сприятливого середовища для зміцнення і процвітання соціального підприємництва в усьому світі й забезпечити тим самим доступ до фінансування діяльності соціальних підприємців.

Напрямок цих зрушень вписується в європейські тенденції соціально-економічного розвитку, наприклад, однією з основних цілей стратегії розвитку Європейського союзу на період до 2020 року "Європа 2020" був розвиток соціального підприємництва та його поширення в якості бізнес-моделі, яка створює соціальну цінність, сприяє досягненню стійкого зростання й одночасно сприяє скороченню бідності й соціального виключення. З цієї причини по всій Європі було виділено більше державних коштів на фінансування проектів соціальних підприємств у контексті реалізації цієї програми.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Як показали теоретичні дослідження С. Бака та К.А. Еддлстона, соціальні підприємства матимуть виняткові можливості від державної підтримки для масштабування соціального впливу, крім того, вони зосереджують увагу на соціальних підприємствах з культурою управління, зорієнтованою на підприємців (англ. *entrepreneur-centered stewardship culture*) [3, с. 605].

І. Божикін, Дж. Маке та Л.Ф. да Коста опрацювали 102 найбільш репрезентативні наукові роботи, які були відібрані на основі ранжування за кількістю цитувань відповідно до бази даних Web of Science. У результаті їхнього аналізу наукової літератури було виявлено, що існує щонайменше шість рівнів державного втручання для сприяння розвитку СП [5, с. 740]: 1) наднаціональна організація (наднаціональний рівень, наприклад, ЄС реалізує державну політику та формує пропозиції до законодавства у сфері СП як орієнтир для урядів держав-членів ЄС); 2) уряд країни (національний рівень); 3) регіональний уряд (регіональний рівень, наприклад, він об'єднує кілька муніципалітетів у певному регіоні); 4) муніципалітет/місцеве самоврядування (місцевий рівень); 5) державна установа та 6) державна організація (організаційний рівень).

С. С. Арент, дослідивши досвід державної підтримки СП у країнах Європейського Союзу, Америки й Канади, дійшов висновку, що імплементація такого досвіду обов'язково потребує адаптації до вітчизняних умов [1, с. 73]. Водночас, на його думку, "державна політика розвитку соціального підприємництва має використовувати

вати ефективні механізми її реалізації: правовий, фінансово-економічний, соціальний тощо" [2, с. 268].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є аналіз світового досвіду використання заходів та інструментів державної підтримки соціального підприємництва та виявлення тенденцій їх розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Активний розвиток СП у Великій Британії продовжується останні 20-ть років. Чинниками, що зумовлюють стрімкий розвиток є, насамперед, розроблення, затвердження та прийняття до виконання у 2002 р. підрозділом зі СП британського Департаменту торгівлі і промисловості спеціальної стратегії "Соціальне підприємство: стратегія успіху" (з англ. *Social Enterprise: A strategy for Success*); запровадження перших соціальних облігацій у 2010 р.; податкові пільги, що надаються соціальним інвесторам: особам і організаціям, які вкладають кошти в соціальні підприємства, у вигляді зменшення на 30% податку на прибуток, відповідно до Закону "Про реалізацію громадських послуг" (з англ. *Public Services (Social Value) Act*), який набрав чинності 31 січня 2013 р.; створення спеціальних установ для підтримки СП, як-от "Social Enterprise UK" (компанія, яка об'єднує соціальних підприємців усієї країни); включення СП у Національний план уряду на 2010—2015 рр.

У Великій Британії "Дослідницький центр третього сектора" був створений Радою з економічних та соціальних досліджень і Департаментом із питань громадянського суспільства (Апарат Кабінету Міністрів). Центр прагне до розуміння важливості третього сектора, а також до того, як його внесок можна максимізувати. Поряд із дослідженнями Центр також працює з політиками і практиками для створення потенціалу шляхом створення кластерів нарощування потенціалу і процесів обміну знаннями.

Водночас у Канаді в 2004 р. був створений дослідницький альянс громад і університетів (з англ. *CURA*), якому було надано державне фінансування спеціально для розвитку соціальної економіки. Партнерські зв'язки *CURA* підвищили здатність до стратегічних змін у багатьох сферах від міжсекторних питань до міждисциплінарних політичних переговорів [6; 7]. Наукові кластери соціальної економіки (тематичні та територіальні) надають важливу документацію для аналізу соціальної економіки, як концептуального, так і емпіричного змісту. На основі конкурсних грантів *CURA* трансформувала характер своїх досліджень і тепер впроваджує нові процеси навчання і викладання, оскільки і практикам, і дослідникам є чому повчитися й чому навчити один одного. Дослідники і практики співпрацюють у вирішенні актуальних поточних питань, а також для розробки інструментів підтримки СП на основі дискусій, моніторингу й аналізу.

У Малайзії за ініціативою прем'єр-міністра Наджиб Разак у 2015 р. виділено 5 млн доларів із державного бюджету з метою збільшення кількості соціальних підприємств зі 100 до 1000 до 2018 р. У рамках державної допомоги створено Центр глобальних інновацій та креативності (з англ. *MAGIC*), який забезпечує підготов-

ку в започаткуванні бізнесу, консультує як отримати доступ до фінансування й мережових можливостей, поряд із конкурсами та просвітницькою діяльністю [12].

У деяких країнах (Бельгія, Німеччина, Італія, Словенія, Велика Британія, Польща, Португалія, Швейцарія, Люксембург, Франція, Данія, Хорватія, Швеція) передбачені різноманітні спеціально розроблені програми державної підтримки соціальних підприємців, що відрізняються обсягом наданої підтримки. Наприклад, у Швеції переважають програми підтримки "соціальних підприємств у сфері трудової інтеграції" (*WISE*), в інших країнах спектр їх адресатів значно ширший. У східноєвропейських країнах (Болгарії, Литві, Латвії, Словенії, Словаччини, Румунії, Чехії, Естонії, а також на Мальті) подібних розвинених систем підтримки переважно немає, позаяк ці країни порівняно не так давно стали членами ЄС. У цій групі країн Структурними фондами ЄС проводяться лише окремі заходи в цій сфері.

Рейтинг фінансових джерел СП на міжнародному рівні (за частотою використання) такий: самофінансування, державні програми фінансової підтримки, пожертвування або гранти. За даними дослідного проекту "Глобальний моніторинг підприємництва" соціальні підприємці у світі станом на 2016 р. складаються на такі види фінансування: 38% — на державне фінансування, 24% — на сімейні кошти і кредитування, інші — на інвестиції колег по роботі, друзів, сусідів, приватних інвесторів і онлайн краудфандинг [4, с. 26].

Європейська комісія у 2011 р. прийняла "Ініціативу щодо розвитку СП", у якій пропонуються шляхи поліпшення доступу соціальних підприємств до фінансування, включно з європейським фінансуванням через Структурні фонди, і створення таких фінансових інструментів як соціальні інвестиційні фонди і фінансові посередники на основі пайових і боргових зобов'язань і розподілу ризику. Ініціатива також передбачає заходи з оцінки соціальної підприємницької діяльності, поліпшення прозорості та визнання соціальних підприємств і створення спрощеної нормативної бази, перегляд правил державних закупівель і заходів державної допомоги в наданні соціальних і місцевих послуг [9, с. 15].

Однак створення основ для розвитку соціальних підприємств передбачає, що органи, які відповідають за формування й реалізацію політики, керуються системним баченням соціального підприємництва й розуміють внесок, який СП може зробити для поліпшення економічного й соціального добробуту. Отже, основи для розвитку повинні бути адаптовані до потреб соціальних підприємств і створені в такий спосіб, щоб оптимізувати їх вплив на суспільство.

Погляд Комісії ЄС чітко сформульований та однозначний: "Держави-члени та установи ЄС повинні гарантувати, що соціальні підприємства задіяні в державних політичних ініціативах і програмах, спрямованих на підприємства, на рівних умовах з іншими формами підприємництва, і що їхні інтереси враховуються так само, як й інтереси інших форм підприємництва" [11].

Важливо, що уряди країн-членів ЄС застосовують системний підхід до збільшення потенціалу соціальних підприємств і забезпечення внутрішньої узгодженості між різними компонентами сприятливого середовища для СП.

За останні роки Європейська Комісія через Європейський інвестиційний банк і Європейський інвестиційний фонд (ЄІФ) створила спеціальні фонди з метою розширення фінансових ресурсів, що доступні для соціальних

підприємств. З червня 2015 р. ЄІФ управляє фінансовим інструментом гарантії "EaSI", який є частиною Програми ЄС із питань зайнятості й соціальних інновацій (з англ. EaSI) і спеціально призначений для фінансування й мікрофінансування соціального підприємництва. Завдяки цьому фінансовому інструменту ЄІФ не надає фінансування безпосередньо мікро-підприємцям або соціальним підприємствам, а надає гарантії окремим фінансовим посередникам. Завдяки механізму розподілу ризиків між фінансовими посередниками та Комісією, гарантії "EaSI" дозволяють обраним постачальникам мікрокредитів та інвесторам розширювати спектр підприємств, які вони можуть фінансувати. У грудні 2016 р. ЄІФ і Комісія оголосила про нову ініціативу — "Простір EaSI для нарощування інвестиційного потенціалу", метою якої є допомога мікрокредитним організаціям і постачальникам фінансових послуг для соціальних підприємств, сприяючи розвитку СП у рамках Програми "EaSI".

У жовтні 2016 р. Комісія почала відкриті консультації з громадськістю для середньострокової оцінки "EaSI", за допомогою якої вона шукає зворотний зв'язок за програмою, особливо з боку заінтересованих сторін та бенефіціарів [10].

У липні 2015 р. Європейським інвестиційним фондом був створений акселератор соціального впливу (англ. Social Impact accelerator — SIA), який є першим загальноєвропейським проектом державно-приватного партнерства, спрямованим на збільшення потреби в пайовому фінансуванні для підтримки соціальних підприємств. SIA функціонує як "фонд фондів", керований ЄІФ, й інвестує у фінансові установи, які орієнтовані на соціальні підприємства в країнах ЄС. З метою вимірювання соціального впливу цільових соціальних підприємств ЄІФ розробив нову структуру для кількісної оцінки та звітності за показниками впливу на всіх рівнях інвестиційного ланцюга SIA [13]. На сьогодні оцінка цього інструменту на практиці ще не проводилася. Крім цих двох фондів, які безпосередньо пов'язані з вирішенням питання фінансування для соціальних підприємств, Комісія прийняла інші заходи для стимулювання зростання соціального підприємництва.

Наприклад, у рамках "Ініціативи з розвитку соціального підприємництва" Комісією в 2013 р. був прийнятий акт прямої дії вторинного права ЄС — Регламент про європейські фонди соціального підприємництва (англ. — "EuSEF") для того, щоб приватні інвестори могли легко здійснювати пошук фондів, орієнтованих на інвестиції в соціальні підприємства в країнах ЄС. Регламент закріпив єдину правову основу щодо використання найменування європейських фондів соціального підприємництва з метою ідентифікації інвестиційних фондів, які здійснюють вкладення в соціальні підприємства як на території Європейського союзу, так і за його межами. Також передбачаються єдині правила щодо природи й порядку управління фондами, визначені критерії, що відмежовують фонди СП від альтернативних інвестиційних фондів. Щоби кваліфікуватися як EuSEF, фонд повинен довести, що принаймні 70 % капіталу, отриманого від інвесторів, інвестовано в соціальні підприємства. EuSEF дозволяє спростити різні правові положення в державах-членах, отже, покликаний стимулювати розвиток соціальних підприємств на території ЄС [8, с. 10].

Європейський Союз визнає соціальне підприємництво як важливий інструмент розробки інноваційних підходів до вирішення соціальних завдань. Уряди держав-членів Європейського Союзу прагнуть стимулювати й підтримувати ефективний потенціал СП. У розвинених країнах Європи підтримка СП є частиною державної політики, і тому держава в цих країнах — традиційно стабільне джерело значної частини їх фінансування. Навпаки, у країнах із політичними ризиками, де держава також може виділяти кошти на підтримку СП, підвищується ймовірність непередбачуваних змін у фінансуванні, тому воно зазвичай не може вважатися стабільним джерелом.

У доповіді Організації економічного співробітництва та розвитку "Загальний політичний огляд соціального підприємництва" наголошується на тому, що соціальні підприємства не застраховані від наслідків економічної кризи, з якою зіткнулася Європа, і політики не повинні вірити, що СП може заповнити всі прогалини в наданні соціальних послуг або створити всі робочі місця, необхідні для подолання кризи зайнятості. Соціальне підприємництво виступає не панацеєю, а важливим фактором для вирішення очевидних соціальних і економічних проблем. Внесок СП може бути збільшений шляхом запровадження політики сприяння зростанню масштабів і ефективності цього сектора на національному та місцевому рівні. ОЕСР, базуючись на аналізі умов і передумов, необхідних для створення соціальної економіки й розвитку СП декількох країн-членів, виділила такі основні напрями національної та місцевої політики [9, с. 18]:

— створення сприятливих нормативно-правових і фінансових умов для сприяння розвитку соціального підприємництва;

— забезпечення стійкого фінансування діяльності;

— підтримка щодо доступу до ринків збуту;

— надання послуг із розвитку бізнесу і формування підтримуючих структур;

— професійна підготовка соціальних підприємців, а також розвиток досліджень державними науково-дослідними інститутами.

Підтримка науково-дослідницьких заходів і забезпечення тісних зв'язків між дослідниками, політиками і практиками позитивно впливає на розвиток соціального підприємництва. На регіональному рівні це може також сприяти виявленню конкретних потреб як соціальних підприємств, так і спільнот, у яких вони засновані.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Дотепер не сформовано чітке й розгорнуте розуміння можливих напрямів розвитку соціального підприємництва та необхідності його підтримки. Термін "соціальне підприємництво" стає надзвичайно популярним не тільки в науковому середовищі, а й у розробників державної політики. Усе це ускладнює розробку державної політики розвитку та підтримки СП.

Серед вчених залишається відкритим питанням чи потрібно вироблення системної політики щодо соціального підприємництва, і виділення його як окремого пріоритету державної політики, бо на думку більшості вчених СП дозволяє вирішити низку проблем, що представляють собою "прогалини" держави, і водночас за-

ощадити бюджетні кошти, тому пряма державна підтримка СП може дестимулювати власників соціальних підприємств.

Розвиток СП у світі та в Україні може істотно пом'якшити наслідки та проблеми соціально-економічного розвитку суспільства й суттєво послабити проблеми зайнятості осіб, які з різних причин не є конкурентоспроможними на ринку праці.

Література:

1. Арент С. С. Державна підтримка соціального підприємництва: досвід для України. Державне управління: теорія і практика. 2017. № 1. С. 70—75.

2. Арент С. С. Законодавче забезпечення державної політики розвитку соціального підприємництва. Соціальне підприємництво: теорія, практика та міжнародний досвід: Зб. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 18 травня 2018 р. Київ, КНЕУ, 2018. С. 266—269. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/news/20180613/18-5454.pdf (дата звернення: 16.11.2022).

3. Bacq S., Eddleston K. A. A resource-based view of social entrepreneurship: How stewardship culture benefits scale of social impact. Journal of Business Ethics. 2018. 152 (3), pp. 589—611.

4. Bosma N., Schott Th., Terjesen S. A., Kew P. Global Entrepreneurship Monitor 2015 to 2016: Special Topic Report on Social Entrepreneurship. 2016. URL: <https://ssrn.com/abstract=2786949>

5. Bozhikin I., Macke J., da Costa L. F. The role of government and key non-state actors in social entrepreneurship: A systematic literature review. Journal of cleaner production. 2019. №226. pp. 730—747.

6. Bugg-Levine A., Kogut B., Kulatilaka N. A new approach to funding social enterprises. Harvard Business Review. 2012. URL: <https://hbr.org/2012/01/a-new-approach-to-funding-social-enterprises>

7. Indigenous Business Directory. URL: <https://www.canada.ca/en/indigenous-northern-affairs.html>

8. Milotay N., Liva G. Fostering social innovation in the European Union. European Parliamentary Research Service. 2017. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595885/EPRS_BRI\(2017\)595885_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595885/EPRS_BRI(2017)595885_EN.pdf)

9. Policy brief social entrepreneurship [Electronic resource] / OECD. — Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. URL: https://www.oecd.org/cfe/leed/Social%20entrepreneurship%20policy%20brief%20EN_FINAL.pdf

10. Public consultations and other consultation activities. European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=333&langId=en&consultId=25&visib=0&furtherConsult=yes>

11. Rodert A. Opinion of the European Economic and Social Committee on Social entrepreneurship and social enterprise. European Economic and Social Committee. Brussels, 26 October 2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52011AE1584>

12. The best countries to be a social entrepreneur 2019. Thomson Reuters Foundation. URL: <http://poll2019.trust.org/>

13. The Social Impact Accelerator (SIA). European Investment Fund. URL: http://www.eif.europa.eu/what_we_do/equity/sia/index.htm

References:

1. Arent, S.S. (2017), "State support of social entrepreneurship: experience for Ukraine", Public Administration: Theory and Practice, vol. 1, pp. 70—75.

2. Arent, S.S. (2018), "Legislative support of the state policy of development of social entrepreneurship", Social Entrepreneurship: Theory, Practice and International Experience: Materials of the International Scientific and Practical Conference, KNEU, Kyiv, Ukraine, pp. 266—269, available at: https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/news/20180613/18-5454.pdf (Accessed 25 October 2022).

3. Bacq, S., and Eddleston, K. A. (2018), "A resource-based view of social entrepreneurship: How stewardship culture benefits scale of social impact", Journal of Business Ethics, vol. 152(3), pp. 589—611.

4. Bosma, N., Schott, T., Terjesen, S. A. and Kew, P. (2016), "Global entrepreneurship monitor 2015 to 2016: special topic report on social entrepreneurship", available at <https://ssrn.com/abstract=2786949> (Accessed 25 October 2022).

5. Bozhikin, I., Macke, J., and da Costa, L. F. (2019), "The role of government and key non-state actors in social entrepreneurship: A systematic literature review", Journal of cleaner production, vol.226, pp. 730—747.

6. Bugg-Levine, A., Kogut, B. and Kulatilaka, N. (2012), "A new approach to funding social enterprises", Harvard business review, vol. 90(1/2), pp. 118-123.

7. Government of Canada (2019), "Indigenous Business Directory", available at: <https://www.canada.ca/en/indigenous-northern-affairs.html> (Accessed 20 October 2022).

8. Milotay, N. And Liva, G. (2017), "Fostering social innovation in the European Union", European Parliamentary Research Service, available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595885/EPRS_BRI\(2017\)595885_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595885/EPRS_BRI(2017)595885_EN.pdf) (Accessed 22 October 2022).

9. OECD (2013), "Policy brief social entrepreneurship", available at: https://www.oecd.org/cfe/leed/Social%20entrepreneurship%20policy%20brief%20EN_FINAL.pdf (Accessed 25 October 2022).

10. European Commission (2022), "Public consultations and other consultation activities", available at: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=333&langId=en&consultId=25&visib=0&furtherConsult=yes> (Accessed 25 October 2022).

11. Rodert, A. (2011), "Opinion of the European Economic and Social Committee on Social entrepreneurship and social enterprise", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52011AE1584> (Accessed 02 September 2022).

12. Thomson Reuters Foundation (2019), "The best countries to be a social entrepreneur 2019", available at: <http://poll2019.trust.org/> (Accessed 23 October 2022).

13. European Investment Fund (2022), "The Social Impact Accelerator (SIA)", available at: http://www.eif.europa.eu/what_we_do/equity/sia/index.htm (Accessed 03 September 2022).

Стаття надійшла до редакції 10.12.2022 р.